

Här möts dåtid, nutid och framtid

Den gamla smedjan flyttas till sin plats på hembygdsgården i Frötorp. Längst fram till höger Gunnar Forsman. **Foto** Birgitta Göthberg

Bli medlem i Kils hembygdsförening

Medlemsavgift: 100 kr, Familjeavgift: 150 kronor

Postgiro 17 26 61-1

I medlemsavgiften för 2014 ingår skriften

Priset för övriga är 75 kr st

Besök vår hemsida

www.hembygd.se/narkes-kil

Berättelser

Förr och Nu i Närkes Kil

Nr 9

Kils hembygdsförening

2013

Från redaktionen

Här är nummer 9. Liksom de tidigare skrifterna i serien Berättelser För och Nu i Närkes Kil så har denna tillkommit genom många Kilsbors bidrag. Liksom tidigare år delar vi med oss av egna erfarenheter och av material från oss själva och det som våra förfäder lämnat vidare.

I denna skrift får vi bland annat läsa om kyrka och frikyrka. Mer får vi fylla på ett annat år. Många från när och fjärran har bidragit med pusselbitar i skriften stora väv. Tack ska ni ha allesammans.

Redaktör och ansvarig utgivare Kerstin Möller

Tfn till Kerstin 019—28 20 65

e-post till Kils hembygdsförening:

kjell@brunnstorp.se

Idén med skriften är att genom att sprida berättelser om dåtid och nutid, bidra till att ge mening och sammanhang i vår bygd i vår tid. Några har starka rötter sedan många generationer, andra är nyinflyttade och åter andra på tillfälligt besök.

Alla lika värdefulla

Fotot på framsidan, detalj från ett gammalt vykort på Kils kyrka före 1909 se även sid 69.

Tryckt av Närketryck, Hallsberg 2014

Kuriosa om fotot på framsidan

Fotot på framsidan är hämtat från ett gammalt vykort. Det sändes till Fröken Matilda Larsson. Hon bodde i Göteborg. Det är från Kalle och Nils i Hellebytorp. De sänder hälsningar från alla men särskilt från tant Mat... Vykortet är skadat så det går inte att utläsa vad tanten hette. Frimärket som sitter på kostade 5 öre.

Mer kuriosa: kyrkans orgel fungerar utan el

Apropå hållbarhet. Visste du att, förutsatt att, det finns en duktig orgelspelare, så går det att få skön musik i Kils kyrka även om det är strömavbrott. Det finns nämligen en spak inne i orgeln som man kan pumpa in luft med. För i tiden, innan elektrifieringen av orgeln, fanns det trampor som. Det här kom på tal i somras när kyrkan hölls öppen av frivilliga i bygden. En kyrkobesökare hade skrivit i besöksboken hur hon som barn fått trampa luft till orgeln. Vid ett senare tillfälle. Vaktade Bo Sundström och jag kyrkan och då visade han mig denna spak.

Foto Bo Sundström

Årets stora händelse utan jämförelse kom i november, Blå tråden den 9/11. En inspirerande dag full av upplevelser hos entreprenörer, konsthantverkare, föreningsliv m.m. i Närkes Kil med omnejd. Dagen avslutades en konsert i en fullsatt kyrka till förmån för barncancerfonden. Stort tack till Linnea, Annika, Isabella och Kajsa som tog initiativet.

Fotot från Kils kyrka är från konserten som avslutade den Blå tråden för år 2013. **Foto** Birgitta Göthberg

Förutom dessa axplock har naturligtvis en hel del annat hänt under 2013 i bygden. Men bara dessa exempel visar att vi bor och arbetar i en levande bygd – Närkes Kil sätter sig på kartan.

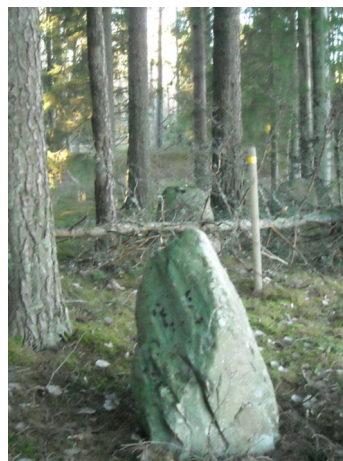
Innehållsförteckning

Religion i Kil före Kristendomens tid	4
En kyrkobyggnad av riksintresse	5
Präster i Kil genom tiderna	14
Dikt av Olof von Dalin om Kil och Kils kyrka	27
Närkes-Kils missionsförsamling 140 år - så här började det	35
Närkes Kils Missionsförsamling Intervju med Ingela och Staffan Östman	40
Oskar Nylin— en predikant och Kilsbo	45
Salem i Kil	53
Per Nilsson en väckelse predikant	55
Sven Nilsson fd kyrkvaktmästare	58
Cykla i skog och mark –MTB i Kil	60
En gammal sparbanksboks historia	65
Hänt i bygden	66
Kuriosa om fotot på framsidan	71
Mer kuriosa: kyrkans orgel fungerar utan	71

Religion i Kil före kristendomens tid

Det har bott människor i Kils socken i flera tusen år. Här finns många fornminnen och spår från de som levde på sen stenålder och framöver till vår tid.

Det finns ett gammalt gravfält till vänster om landsvägen straxt utanför efter avtagsvägen till Hälleby från Örebro räknat. Inte många känner till dessa forn-lämningar. Stolpen med den gula markeringen visar dock att Riksantikvarieämbetet har uppmärksammat och märkt ut platsen.

Fler platser i Kil bär namn förknippade med asatron. Det är t.ex. Ullavi. Ull var en av de fornnordiska gudarna och vi betyder helig plats. I socknen finns även Ullavi klint som således både är en fornborg och en plats relaterad till Ull. Ull (eller Ullr) ska ha varit vinterguden, en skicklig jägare och skidlöpare, skrev Wahlfisk, Kils mest kända präst.

En annan av de fornnordiska gudarna var Frö. I västra delen av Kils socken ligger Frösvidal och i den östra Frötorp. Kanske låg det byggnader på den höjd där Kils kyrka idag ligger som i forntiden kunde ha kontakt med fornborgen genom till exempel röksignaler eller andra signalsystem. Vi kan låta tankarna löpa.

Sverige kristnades på 8-900-talet. Wahlfisk håller för troligt att Närke kristnades av engelska missionärer. Han menar att Kils kyrka, liksom flera andra 1100-tals kyrkor, har omisskännliga spår av engelskt inflytande.

Hur som helst så var det nog inte så enkelt att vara kristen på den tiden. Vi kan tänka att förutom trons kraft

För personer som inte visste så mycket om kolmilor och hur det går till ordnades tillfällen när Rolf Karlsson berättade. På bänken bredvid Roffe sitter Alf Cronskär och myser. **Foto** Birgitta Göthberg

Även runt kolmilan blir det natt. Kolarna kan i skift vila ut några timmar i kolarkojorna. **Foto** Pernilla Sundin

I oktober arrangerade gruppen "Kil på kartan" en pubaf-ton med GrisNils. Per stod för baren med pizza och dryck. Man kan säga att det blev en succé med smak av upp-repning under 2014.

En viktig del i arrangementet runt kolmilan är serveringarna. På fotot nedan Birgitta Göthberg och Hillevi Almqvist.

Det gick åt många för att laga till Kolbullarna. Här på bilden lagar Marie Pettersson, Gun Olsson, Annika Lindblad, Irené Lindblad kolbullar. Majken Möller har laddat upp för att kunna servera lingonsylt och lingondricka till. Hillevi skymtar mellan Gun och Annika. **Foto** Birgitta Göthberg.

Självklart är det en hel del lotteriförsäljning vid kolmilan. På bilden Leif Klingvall, Hans Lindblad och Harriet Emilsson. **Foto** Birgitta Göthberg.

krävdes mod, styrka och sammanhållning i den lilla grupp som så småningom växte sig så stor att de kunde bygga sig ett hus att samlas för att fira gudstjänst i.

En kyrkobyggnad av riksintresse

Kils kyrka är från 1100-talet. Ursprungligen byggdes den som en korskyrka med ett kor med absid samt absidförsedda korsarmar i norr och söder.

Fotot till höger visar Michael Simonssons modell av den ursprungliga korskyrkan i Kil. **Bilden** är publicerad med tillstånd från Landskap för alla och hämtad 131112: <http://www.landskapforalla.se/articles.asp?action=show&id=116> När kortet togs stod modellen på den fina mattan som idag ligger inne i sakristian.

Vilka var det som byggde kyrkan? Varför lade de ner sådan möda och anlitade så skickliga hantverkare och så duktiga konstnärer?

När vi idag, år 2013, står i trappan innan vi träder in i kyrkan kan vi se dåtidens hantverksskicklighet i resterna av de bevarade valvbågarna från 1100-talets korskyrka. Likaså uppe på vinden ovanför sakristian. Vi står frågande och kan idag bara med vördnad känna att vi nu tar del av det som tidigare generationer bidragit med i form av arbete och pengar. Fotot till vänster visar en del av valvbågen uppe i det nordöstra hörnet ovanför sakristian.

Under 1200-talet tillfogades ett närmast kvadratisk långhus med ornamenterad romansk portal. Långhuset användes under den katolska tiden av lekmännen och allmogen medan koret var reserverat för prästerna. Utvändigt var väggarna dekorerade med rundbågsfriser.

En liten del av alla målningar från 1200-talet är bevarade uppe på vinden ovanför sakristian. Bilderna har mycket hög konstnärlig kvalitet och olika religiösa motiv. På bilden ovan syns ängeln Rafael. Målerikonservator Gabor Paztor är den som med varsam hand räddar målningarna från förfall och dokumenterar dem.

Båda fotografierna: Christer Söderbäck.

På försommaren 2013 sattes en spiraltrappa in i sakristian. Den gör det möjligt att relativt enkelt komma upp till målningarna på vinden. Förr fick den intresserade gå upp en bit i tornet. I ficklampans sken ta sig, i sällskap av fladdermössen över vinden och ner för branta trappor till detta utrymme.

Redan i augusti påbörjade hembygdsförening arbetet med årets kolmila på Lockhytteskogen. Lördag 7/9 var det dags att tända. Hembygdsföreningens aktiva medlemmar gjorde i vanlig ordning en kämpainsatts. Tillsammans ca 1 600 timmar frivilligarbete utan betalning. Stort tack till alla.

På fotot nedan till vänster pågår bygget av 2013 års kolmila. Här sker det täckning med kolstybb. **Foto** Birgitta Göthberg.

Hembygdsföreningens arbete med kolmilan har dokumenterats av Pernilla Sundin i boken Blå Bergens Sång. Där skildras livet i Kilsbergen med gripande människöden som också gestaltas i sångerna på den medföljande cd-skivan. **Foto** Pernilla Sundin

Hänt i bygden 2013

Kjell Möller skriver. Vid återblick på 2013 så måste man säga att sommaren och hösten bjudit på ett osedvanligt bra väder. Vinter har vi heller inte haft så här långt (31/12).

Dock började året med kyla. Svanarna avaktade i Danmark under större delen av mars. Besökarna i Rånneasta fick trösta sig med grillad korv i avsaknad av fåglar.

På fotot säljer Hans Bergenarp och Kjell Möller varm korv på Svanfestivalen vid Rånneasta

Vi har haft en teaterföreställning om

året under många år, dock inte 2012. Därför lades 2013 års föreställning redan i mars. Vilket inte var någon bra idé, väldigt få köpte biljett men föreställningen gick runt med en minimal förlust. Vi tackar friteatern för besöket 2013.

Valborg firades sedvanligt vid Lundsbacken i regi av Stiftelsen Kils Församlingshem. Liksom ett mycket välbesökt midsommarfirande vid bagarstugan.

Däremellan firades Nationaldagen med kaffe och dopp på hembygdsgården 6 juni. Kaffe och våfflor blev det på Hembygdsgårdens dag 4/8. Välbesökta och uppskattade aktiviteter. Som numera traditionen bjuder var det även 2013 fulltecknad "tjuvstart på midsommar" och julfest på hembygdsgården.

På fotot på föregående sida syns Gabor Paztor i arbetstagen. Rakt fram syns uppgången från den nya spiraltrappan och bakom den det östra fönstret.

Enligt en muntlig tradition ska Kils kyrka ha varit en klosterkyrka som hört till Carmelitermunkar. Det finns dock inget skriftligt belägg för det menar Wahlfisk. Han skriver dock att det övre partiet i kyrkan förr kallades förr Munkkyrkan och att de 12 korstolarna som funnits även kallades för munkstolar eftersom de uteslutande användes av munkar. Beträffande Carmelitermunkar så fanns förr ett sådant kloster i Örebro. Det låg i närheten av polishuset. Måhända på Klostergatan? Se även Olof von Dahlins dikt på sid 27.

Helgonkult

I de båda absidkorsarmarna fanns före reformationen altare för helgonkult. Troligen St Olof i norr och St Gulich i söder, menar både Simonsson och Wahlfisk. Den andra statyn som nu står i den norra korsarmen kan ha varit St Gulich eller St Ilian.

I det lilla altaret i den norra korsarmen finns en relikgömma som nuförtiden dessvärre är tom. Se bilden till höger.

Kil nämns i olika skrifter

I Sveriges kyrkor, Konsthistoriskt inventarium, Närke Band 1 häfte 2; 1949 omtalas Kijl första gången 1301. Kil cum annexa (Eker) nämns i 1314 års påvebrev då påven Klemens V krävde in betalningar, skrev Wahlfisk. Närkes prosteri hade då 37 pastorat och bland dem Noraeskogh Hjulsjö, Järnboås, Grythyttan, Hällefors bergslagar och med dem församlingarna. Nora hörde till Strängnäs stift fram till 1585 då det överfördes till Västerås stift (Collmar, 1977). För reformationen utökades Kil med Gräve. Eker fränskildes 1659. Kil tillhörde 1949 Glanshammars kontrakt.

År 1618 hade man förfarit med sådan pietet, att samtliga fyra altare från den katolska tiden, fönster och dörröppningar bibehållits i sitt ursprungliga skick.

Då gudstjänsten 1619 flyttades från övre kyrkan till den nedre, till långhuset så togs det sydöstra i anspråk för allmänhetens gudstjänst fram till 1779. Se även sid 17.

Kyrkan var väldigt förfallen på 1760-70-talet. Yttermurarna höll på att ge vika utåt, flera valv hade betänkliga remmor. Sakristian ansågs vara livsfarlig. Från 1764 skulle varje hemman årligen betala 6 daler. År 1771 vägrade Kilsborna betala. Det blev till slut en sådan folkstorm att landshövdingen och domkapitlet grep in (1774). På en stormig sockenstämma (alla som hade egen mark ingick) beslöt majoriteten efter votering att det skulle göras en grundlig ombyggnad. Den skulle starta först på våren 1779. Men redan våren 1778 skickade 64 hemmansägare in klagomål på både pastor och kyrkoråd. Det var Mäster Palm som var kyrkoherde då. Församlingsborna ansåg att det blev ett mer omfattande arbete än vad som var nödvändigt. Detta trots att den fastställda planen och ritningarna följdes. Resultatet blev att Kilsborna fick böta 40 skilling banco per person för, som det hette i domen, oförsynta och obefogade besvär.

En förklaring till Kilsbornas ilska kan ha varit missväxten år 1771 och de stora epidemierna av dysenteri, som på den tiden kallades rödsot. I Örebro och Värmlands län dog mer än 8 % av befolkningen i den sjukdomen dessa år.

Hela arbetet med renoveringen av kyrkan leddes av pastorsadjunkten Zacharias Tiseli. Det är också hans förtjänst av att vi vet hur den gamla kyrkan såg ut. Det vill säga så att Michael Simonsson kunde bygga modellen som finns avbildad på sid 4. Wahlfisk skriver att Tiseli till slut övervann alla svårigheter och vann hela församlingens erkännande.

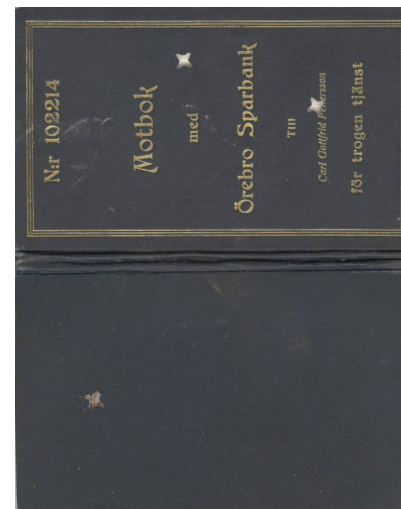
En gammal sparbanksboks historia

Kalle Lager, en nestor när det gäller kunskaper om Klockhammars historia och jag råkades i kyrkan en gång sommaren 2013. Det var vid ett tillfälle när kyrkan hölls öppen av sommarvärdar. Kalle har alltid något intressant att berätta.

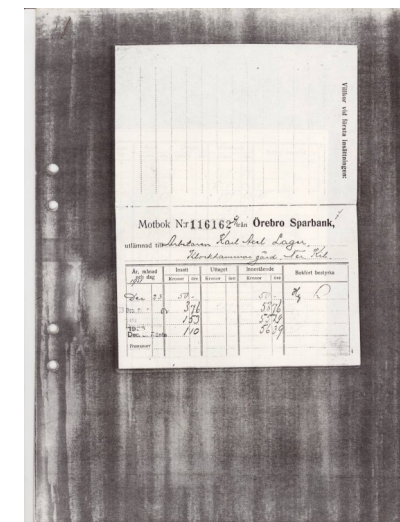
Kalles far, Karl Axel Lager och morfar, Carl Gottfrid Pettersson, arbetade båda på Klockhammar. Det fanns en sed att de skulle infinna sig i kyrkan på gudstjänsten som hölls den 1 januari. Detta för att få 50 kronor insatta på en särskild sparbanksbok som en slags årsbonus. Femtio kronor var mycket pengar på 1920-talet och det gällde således att ta sig till kyrkan.

Kalle Lager har kvar sparbanksböckerna, scannar av dem och mailar till mig så det kan bifogas skriften.

Till vänster omslaget till Carl Gottfrids sparbanksbok

Nedan till höger utdrag ur Karl Lagers sparbanksbok

På fotot: David Andersson i Kils MTB cyklar över ett hygge hösten 2013. Foto av Henrik Karlsson.

Innan vi skiljs frågar jag vad Henrik tänker och vill skicka med inför framtiden. Det skulle vara kul med fler tjejer, damer eller vad säger man, svarar han. Sen berättar han att cyklandet är på frammarsch och inte minst Örebro kommuns satsning med MTB leder i vår socken kanske också kommer locka cykelturister.

Jag tackar för pratstunden, vinkar adjö och kör försiktigt över slätten bort mot Kil.

Läs mer om den stora regionala satsning på cykelleder på: www.regionorebro.se/bergslagencycling

Ute på vägar och stigar i Kil kan du se MTB-skyltar. De är till cykellederna. I vår kommer de öppna och det kommer att finnas kartor mm. En stor fördel även för vandrare är alla nybyggda broar över sankmarker och vattendrag.

Vid renoveringen 1779 nedslogs alla valv såväl i den västra kvadratiska delen, där ett valv var sprucket, som i korsarmarna och i den gamla kyrkan (östra delen, "munkkyrkan") och ersattes med brädvalv. Över sakristian, som nu är förlagd från norra korsarmen till östra delen, finnas ännu spår av de gamla valven, som synas varit särdeles prydliga med fina målningar, och bågsträngar liksom fönstersmygar av finhuggen tälgsten. Arbetet, som nog ansågs mycket förtjänstfullt för sin tid och stadfästes av Gustaf III, leddes av pastorsadjunkt Tiselius.

Det ska finnas en inmurad kopparlåda med handlingar som rör restaureringen 1779 med mynt mm. De som lade ner kopparlådan var kommandör, Friherre John. A. B. Hamilton Länets Hövding och Magister Tiselius V. D. M.

Kyrktornet

Tornets överbyggnad fullbordades emellertid inte då eftersom församlingen inte maktade med det. År 1898 påbörjades insamlingen till den nuvarande tornspiran.

1952 års restaurering

Kyrkoherde Gösta Sköldebrand skrev i till Hembygden år 1953 om Kils kyrka. I 1952 års restaurering, om rivning av det gamla värmesystemet. Kyrkostämman beslöt 1944 lägga upp en särskild fond för detta ändamål. Vid biskopsvisitationen visade det sig att fondens medel inte skulle räcka. Därför startades en restaureringskommitté 1951. Under restaureringstiden hölls gudstjänsterna i församlingshemmet. Den 26 november avbröts restaureringsarbetena innan altarskivan skulle läggas på (KM det var före det nuvarande altaret). Då hölls en kort andaktsstund med läsning av Psaltarpsalm 84 och bön.

Även vid denna renovering inmurades också dokument om restaureringen samt ett 5 kr mynt. Myntet var ett Gustaf VI Adolfs jubileumsfemman av silver (hans 70-årsdag det året). Knappt en månad senare var restaureringen klar. Vid denna renovering frilades den norra korsarmen genom att de två värmeugnar som sedan 1911 stått där. Ingången från den norra korsarmen murades igen. En nisch i väggen markerar värmeugnens plats. Det elektriska värmesystemet installerades av installatör A. Nylén i Kil. Kyrkan återinvigdes fjärde söndagen i advent, 21 dec 1952 av domprosten G. Lundström. Vem som skänkt Altarkrucifixet skriver han inte. Däremot att var och en av de sex altarljusstakarna hade skänkts av Kils kyrkliga syförening, Kils S.L.K.F.-avdelning, Föreningen Snödroppen, Kils Lottaavdelning, Kils kyrkobrodrakår. Den sjätte ljusstaken skänktes av Kils kyrkliga söndagsskola, Ansgars-juniörerna och en grupp kyrklig ungdom.

En altarskiva av kalksten från det medeltida södra absidaltaret återfanns år 1931 och murades 1952 upp på sin ursprungliga plats i norra korsarmen. Skrev Skjöldebrand 1953.

Prästgården som byggdes 1619 ansågs alltför dålig år 1705. Den byggdes därför till med ytterligare två kamrar och användes så fram till 1887 då den nya stod klar.

Om några inventarier i kyrkan

Grindpelarna vid kyrkogården murades av soldaten Bryngel Graefling 1781. Lv i de smidda grindarna syftar på L Valtinson (ägare till Runnaby i Eker) som 1782 skänkte grindarna.

Tiseliuss planterade 1782 flera lövträd runt kyrkan. En del av dem fanns ännu kvar 1907, när Wahlfisk skrev om detta. 1784 stadgades att "de kreatur som hoppade över kyrkogårdsmuren måge saklöst skjutas."

och jägarna i alla fall inte kan skjuta. När det är folk som är ute och går eller rider då får man se till att göra sig hörd så att inte folk eller hästar blir rädda. I nedförsbackar kan det annars gå riktigt fort men vi är noga med att inte skrämmas. Det är viktigt att visa hänsyn. Det är samma sak inom gruppen som cyklar vi tar pauser och anpassar oss till dem som är med. Vi brukar cykla ungefär tre mil. Det brukar bli 4 – 500 höjdmeter, säger Henrik. Han inser snabbt att jag inget kan om cykling och uppenbarligen inte förstår att det nog kan vara tufft. Vi pratar lite om att cykla uppför och jag blir varse att här handlar det om folk med muskler i benen. Det är roligare att cykla i skogen än på vägen. Ögonen lyser när Henrik berättar om de exotiska möjligheterna att kunna ta vatten direkt från källor i skogen eller från brunnen i Blankhult.

På fotot: Paus vid Kilsbergsstugan i Tomasboda 279 m över havet. Från vänster i bild: Magnus Lyktberg, Niklas Hasselwander, Daniel Ögren, David Andersson. Foto av: Henrik Karlsson

Henrik berättar att en tjuvning är också att cykla på nya ställen dvs. att kunna kombinera olika

rutter. Han har cyklat mycket så han har koll på en hel del stigar.

vidare i berättelsen om cyklandet. De som vill kommer till samlingen. Det kan vara t.ex. en onsdagkväll kl. 19. Det är ingen klubb eller några andra krav att vara med än att man kommer om man meddelat att man ska cykla den kvällen. Som mest har vi varit 11 stycken. De flesta av oss som cyklar är småbarnsföräldrar. I somras cyklade vi nog ett par gånger i veckan. Under hösten har det blivit ungefär en gång. Något speciellt är mörkerkörning. Det finns en sorts pannlampor med otroligt bra sken. De räcker ett par timmar. En del tycker det är jättekul med mörkerkörningen.

På fotot: Mountainbike gänget i Kil. Uppe vid Kolmilan i Lockhyttan i september 2013. Från vänster i bild: Richard Björk, Niklas Hultin, Niklas Hasselwander, Björn Prejer, David Andersson. Foto: Henrik Karlsson.

Vi kommer in på frågor som rör etik och moral när det gäller cyklingen. Det gäller dels hur cyklisterna tänker kring och förhåller sig till jägare, gående och ryttare och till varandra i gruppen. De här frågorna har diskuterats och det finns klara linjer. Henrik berättar hur Kils MTB gör när det är jakt. Vi cyklar inte de första jaktveckorna eller också cyklar vi när det är becksvalt

Kistan som är plåtbeslagen i rutmönster målad i grönt o svart köptes mellan 1666 och 1678. Den fungerade under många hundra år som kyrkans kassaskåp. På locket

syns det finurliga kodlåset. För säkerhets skull är kistan dessutom försett med två rejäla hänglås. Idag står den inne i sakristian. Se bilden.

En mässhake som är grön och röd och kantad med gula ripsband skänktes 1642 av Junker Göstaff Anrep på Åkerby

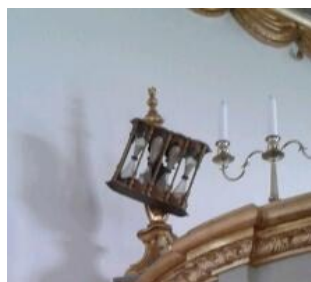
(eventuellt ska det vara ett krigsbyte från Polen).

På **fotot** nedan har komminister Åsa Meurling denna mässhake på sig. Hon står i norra korsarmen och har statyn av St Olof på sin högra sida och statyn av den andra helgonet på den andra sidan. Bakom henne altaret med relikgömman. Foto av Christer Söderbäck.

Det finns fler gamla mässhakar. T.ex. en röd mönstrad med silver galoner och årtalet 1707 inskrivet. Den är skänkt av brukspatron Holmberg o hans hustru. En annan i röd sammet med guldgaloner och broderier daterad 1782 skänktes av riddarhusfiskalen Adolf Frankenstedt vid hans faders död. Det finns en i svart sammet med delvis bortfallna silverspetsar. Årtalet på den är okänt men troligen från 1700-talet. Sen finns det en i svart sammet med silverbroderier som anskaffades 1848.

Mässhåvarna i svart sammet med silvergalloner har silverbeslag med inskription: Givna av Olof Svensson i Lockhyttan år 1794.

Det gamla timglasat hänger än i dag på predikstolen.

Förr i tiden fanns det en fristående Klockstapel av trä. Den stod fram till 1780 på nordvästra sidan av kyrkan. Den var avdelad i fyra plan och var 45 alnar hög, skrev Wahl-fisk.

Solvisaren som hänger på södra väggen är från 1736.

De små träfigurer föreställande Kristus och två evangelister (den ene är troligen Johannes) som står uppe på det nuvarande altaret kom troligen från 1600-talets predikstol.

Gravar inne i kyrkan

Det finns flera gravhällar i kyrkan. Den största och mest betydelsefulla är släkten Anreps gravkammare. Gravkammaren köptes 1616 av Reinhold Anrep vilken då var junker hos Gustav II Adolf. Priset var 10 daler. Denne man dog 1622 i Nyköping. Kvarlevorna fraktades till Örebro. Släktens epitafium hänger i den södra korsarmen på den västra väggen. Se fotot högst upp på nästa sida. Före 1780 fanns även fanor med inskription 1666.

men som alla måste ha. Sen är det bra att vara förberedd om något händer, cykelpump, eller kolsyre-

patron, första förband, vattenflaskor är ungefär vad cyklisterna har med sig.

Fotot är taget sommaren 2013 vid Gårdsjön. Från vänster: Henrik Karlsson, Magnus Lycktberg, Björn Prejer, Daniel Ögren, Niklas Hasselwander. **Foto** David Andersson.

Det var i somras vid midsommarfirandet vid bagarstugan. Jag pratade med David Andersson, som bor i prästgården. Han har barn i samman ålder som våra så vi känner varandra lite. Vi kom att prata om cykling. Han känner Niklas Hasselwander och hade börjat cykla med honom. Ja så började vi tre cykla ihop och i början skickade vi sms till varandra om när vi skulle cykla. Sen la vi upp en Facebooksida. Den har verkligen gjort nytta. Vi har nått ut till våra vänner som kunnat nå sina vänner osv. Vi har alltså fått spridning.

Vi brukar samlas i Kil vid kyrkan. När Henrik förklarar var säger jag, aha det är vid Byxficketorget. Då skratrar Henrik och säger att han fick lära sig något nytt. Ja att platsen mellan kyrkan och de två husen i hörnet i folkmun kallas Byxficketorget kanske inte alla vet, för det står ju inte på någon skylt. Hur som helst vi går

Cykla i skog och mark—MTB i Kil

En vintrig söndag i december långt från tankar på cykling äger samtalet om Kils MTB-gäng rum. MTB är förkortning för Mountainbike, det engelska ordet för cykling i skog och mark.

Fotot: Kils MTB gäng startar cyklingen vid kyrkan i Kil. Foto: David Andersson

Jag har åkt till Blacksta och knackat på hos Henrik och Hanna Karlsson. Henrik och lilla Alma 1½ år möter i dörren. Alma ser förskräckt ut över besök av denna främling. Det tar inte många minuter förrän isen är bruten och både hon och brodern Alvin 4 år förtjust slår sig ner bredvid pappa vid köksbordet. Mamma Hanna kommer, servar gästen med fika och pepparkakor och tar sen med barnen till ett rum i närheten. Henrik och jag fortsätter prata om cykling i skog och mark.

Henrik berättar att han själv, som är uppväxt i Fellingbro, cyklat på detta sätt i många år. I själva verket gick pengar från den första sommarjobbslönen till en dylik cykel. Vad är det för speciellt med en mountainbike frågar jag, som är helt novis och som inte ens har växel på min gamla damcykel. Henrik förklarar tålmodigt, Till att börja med behöver cykeln ha grövre däck och har ofta även stötdämpare på framgaffeln. Det viktigaste i utrustningen är förstås hjäl-

De har troligen burits på Gustav Anreps begravning. Därefter hängde de i södra koret.

Intressanta gravhällar

I den södra korsarmen finns längst i söder finns gravhällen efter brukspatron Joh. Holmberg o hans hustru Helena Carlsdotter daterad 1707.

I gravhällen bredvid dem ligger kyrkoherden Erik Magelius f 1662 d 1714 o

hustrun Stina Ekeroth. Denna gravhäll är prydd med en märklig figur. Se Fotot till vänster. Figuren står på ett ben, håller i något som liknar en klubba i den högra handen och en stång i den vänstra. På stången sitter något som skulle kunna vara en fågel med långa stjärtfjädrar. Figuren har också en huvudbonad, kanske en slags

hjälm. Över den vänstra armen hänger ett tygstycke som går ner bakom honom och som sen kommer fram på framsidan närmast likt en kjol. Vad kan detta betyda? Under honom finns en platta där det förr kanske har stått något som skulle kunna ge en förklaring. Längre ner på gravstenen finns inskriptionen med Magelius och hustruns årtal.

Kyrkoherde Johannes Wollrath född 1661 död 1729 och hustrun

Sofia Clovera ska ligga begravda inne i sakristian. I samma grav även sonen Karl Georg.

I nuvarande sakristian under det stora bordet finns en gjutjärnshäll. Det skulle kunna vara Svenssons i Lockhyttan.

Det finns fler gravhällar bland annat två i norra korsarmen och en i långhuset efter norra väggen.

Till en kyrka hör givetvis en brudkrona. Kils brudkrona är av sent datum. Jennie Forsner, hustru till kyrkoherde David Forsner, tog initiativ till att en insamling startades. Forsamlingsbor i Kil och Gräve sköt till medel. Brudkronan användes första gången 1941.

Det som omnämnts här ovan om inventarier är bara ett axplock av allt det som hör kyrkan till.

Präster i Kil genom tiderna

Herdaminen är böcker om präster. Skrivningarna om de äldre prästerna bygger på Herdaminen av Aurelius och Florens från år 1817 och även den av Collmar 1977.

Präster under den katolska tiden

Vilka som var präster i Kil under kyrkans första cirka 200 år är inte känt.

Johannes de Kijl är den först antecknade kyrkoherden och det var år 1347. Förutom att vara kyrkoherde i Kil var han även ansvarig för en skola i Örebro. Hans titel där var Scolasticus vilket bör motsvara rektor. Skolan

De första åren var ekonomin inte så god och maskinerna var gamla och slitna. Men å andra sidan var de två som jobbade på somrarna medan det numera är en.

Sven berättar att trycket i vattenkranen på övre kyrkogården är för lågt för att räckta till bevattning med slag. En torrsommar, som denna, går det åt många fyllda vattenkannor. Det är 250 gravar som vaktmästarna sköter. Det brukar räckta med en kanna per grav men blir ändå 2,500 liter. När vi var två kunde vi klara det på några timmar. Men solen steker på, särskilt på södra delen. Ett knep var att börja arbete klockan fem på morgonen. Då kunde vi vattna medan det fortfarande var svalt. Sven menar att det har varit ett fritt arbete men det gäller att veta vad som ska göras och göra det. Sven talar om att arbetet som vaktmästare är både lördagar och söndagar på dop och bröllop. Begravningar äger ju i regel rum på vardagar. Mängden arbete på sommaren kan jämna ut sig då det kan vara lugnare på vintern.

Sven tycker att snön är det värsta. Även om det går att använda snöslunga på gångarna så måste trapporna skottas med skyffel. Det kan vara en timmes jobb att skotta trappan och när man är klar kan det ha drivit i på nytt. På alla år har jag bara kört fast på vägen till kyrkan en enda gång och det var nu i vintras. Det var på gårderna nära Kullby. Klockan var fem på morgonen. Vem skulle jag kunna ringa och be om hjälp så tidigt. Till slut ringde jag Mats Olsson i Ullavi. Han var faktiskt redan ute och plogade i Kil, så han kom och drog upp mig. Folk måste ju kunna komma fram till kyrkan Sven minns att vid en begravning för några år sedan så snöade det så att det inte gick att ha hela trappan öppen för på fem minuter hade det drivit i. Ja det kunde vara bister.

Sven och jag träffas igen några månader senare. Jag frågar om han saknar jobbet. Människorna, ja men själva arbetsuppgifterna känner han sig färdig med. Nu väntar nya utmaningar. Bland annat har föreningen Kilsbergsstugan fått en ny eldsjäl och Tomasbodastugan en ny hus-tomte.

Sven Nilsson fd kyrkvaktmästare

Intervjun ägde rum hemma hos Sven och Eivy i Klockhammar. På kvällen den 29 juli år 2013, det vill säga efter firandet av S:t Olof i Kyrkan, som Sven också deltagit i. Sven har gått i pension under våren efter ett långt yrkesliv med mycket kroppsarbete.

Fotot på Sven Nilsson är taget av Eivy Nilsson 2013.

Jag började som vaktmästare 1997 och det blev 16 år, berättar Sven. Tidigare hade jag bland annat arbetat på Hålahult under den period då det var flyktinförläggning. På Hålahult var det mycket arbete både ute och inne. Vi var tre som turades om med snöröjning och transporter

När jag började som vaktmästare i kyrkan var det Bror Pettersson Svalnäs som skulle gå i pension. Lotta Johansson (numera Bergman) från Hälleby var sommarvikarie. Första dagen kom jag till vaktmästarlokalen "Ostkupan". Bror sa: *Vi får börje me å gå upp te körka*". Jag, Kerstin flikar in, att jag hört mycket gott om Sven som vaktmästare. Sven ler och säger, om jag var bra så var det Bror och Lotta som skolade in mig. Lotta arbetar fortfarande som vikarierande vaktmästare då och då. Andra som tidigare varit vaktmästare är t.ex. Sven-Åke Eriksson och Einar Eriksson, sa Sven.

var främst till för blivande präster men i viss mån även för andra. Det var troligt att Johannes studerat i Paris. Han och andra präster protesterade mot kung Erik XI den Läspe och Haltes förslag till landslag som de menade skulle inskränka kyrkans privilegier.

Under Johannes tid som kyrkoherde i Kil bröt pesten ut (år 1350 började den i Sverige). Sjukdomen kallas allmänt Digerdöden, Stora döden eller Svarta döden. En mycket stor del av befolkningen dog.

Erland var troligen Curatus här före 1379. Under Erlands tid blev en kvinna vid namn Katarina anfäktad av djävulen. Två präster lovade att för hennes räkning vallfärda till fru Birgitta i Vadstena. Kvinnan ska i samma stund ha blivit frisk.

Greger eller Gregorius var kyrkoherde 1376. Flickan Ingeborg som han hade till hjälp i prästgården blev hon enligt honom annandag påsk anfäktad av djävulen som pinade henne utsägligt en hel månad 2-3 ggr om dagen. Av medlidande med henne avgav Gregorius ett löfte om vallfärd till Vadstena. Genast vek djävulen bort utan att mera skada henne. Detta meddelade Gregorius redan efter Kristi Himmelsfärd dagen till insamlarna av mirakeluppgifter som voro Petrus och Gembarnus i Hammarby.

Herr Olof omnämns endast som testamentsvittne år 1397.

Till höger en gammal stol som finns i kyrkan. Den kallas biskopsstolen. Det kan ha varit samma stol som också omnämns som prästens hustrus stol.

Petrus Olai var kyrkoherde i Kil före 1408. Då flyttade han nämligen in i munkklostret i Vadstena. Det står om Petrus att han skrev av skrifter om heliga Birgitta i skrifter som har koppling till kyrkomötet i Basel.

Det har inte gått att finna några noteringar om präster i Kil från efter Petrus Olai och fram till mitten av 1500-talet.

Magnus var kyrkoherde 1540 – 1550. Under hans tid skedde en brand i Ekers kyrka som då tillhörde Kil.

År 1553 fanns Domkyrkolandbor i Kil. Fogden Lasse Eriksson hade i uppdrag att dra in räntan till kronan från domkyrkolandbor (enligt beslut 1527). Avraden har erlagts i osmundjärn. I Kil gällde det Bengt i Hammarby, Bengt i Vallby och Lasse i Blacksta. Detta skriver Michael Simonsson om i sin första uppsats om Kils kyrka, år 2002 vid universitet i Lund.

Reformationen och präster under 15-1600-talet

Herr Knut Canutus var kyrkoherde 1554 - 1557. Han dog i Kil och begravdes i St. Gulichs (Juli'i) Chor. Enl Hildebrandsson (citerad i Saxon) var den första evangeliska kyrkoherden. Det kan vara samma som man som hade namnet Canutus i prästämbetet. År 1565 bodde han i "Kåstigården" och det ska ha varit Kuhlby (troligen Kullby). År 1623 ska detta Prestebol och ha blivit utbytt mot ett hemman i Norra Billinge (troligen Prästtorp på vägen mot Lockenkil) och 1635 mot stomhemmanet i Blacksta.

Sigvardus blev kyrkoherde 1558.

Herr Efvert Edvardus Gudmundi kyrkoherde i Kihl o Gräve levde 1560 - 1563. Han deltog bland annat i kyrkomötet i Strängnäs 1587 och det i Örebro 1588. Han flyttade efter tiden i Kihl till Nora och Jernboås försam-

hinneinflammation och Per blev ensam med en nyfödd flicka och en gosse på två år. Ett par år senare gifte han om sig med Elin Aronsson och de fick dottern Greta år 1913.

Per Nilsson kommer till Örebro och Salem

Från hösten 1923 blev Per föreståndare för Elim i Örebro. Han slutade dock två år senare på grund av religiösa kontroverser. Under senare delen av 1920-talet arbetade han på lite olika håll i landet. Han var kontroversiell inom många olika församlingar men också en person som många lyssnade på. Han hade god kontakt och ett stöd i den kände predikanten Lewi Pethrus. Per Nilsson skrev 14 böcker mellan åren 1917 till 1939 alla med religiösa motiv.

Per Nilsson kom tillbaka till Örebro och bosatte sig i Kil 1930. Gäreskogs skriver, att Per Nilsson deltog i baptistförsamlingen Salems möten när han var hemma i Kil. Han var några perioder även församlingens vakanspastor. Från 1945 blev han mer aktiv i Salem i Kil men det var inte förrän i maj 1947 som han blev medlem. I samband med det styckades en tomt av från Per Nilssons gård för ett kommande kapellbygge. Det står inte i Gäreskogs bok, men Per Nilssons kunde inte fördrå Finntorps dansbana, som han liksom kyrkoherde Forsner tidigare ansett stod för synd. Ett bönhus i närheten av dansbanan skulle, enligt Per Nilsson dra ungdomen från synden. Det blev dock aldrig något bönhus bygge av och året efter avled Per Nilsson.

Per kände sig inte tillfreds med andekraften i Frälsningsarmen. I Lidköping kom i kontakt med metodistförsamling. Det innebar att han 1898 lämnade Frälsningsarmen, återvände till hemmet och blev medlem i en metodistförsamling i Limhamn. Han ville bli predikant och ansökte samma år om inträde i seminariet i Uppsala. Så skedde också. Det gick emellertid inte så bra. Tredje året avbröt han studierna på grund av sjukdom. Han arbetade som biträdande predikant några år och återupptog sen studierna. Även denna gång avbröts studierna av sjukdom.

Fotot på Per Nilsson tillhör Per-Ove Nilsson.

1907 ett omvälvande år

Till slut, år 1907 examinerades Per. Då var han placerad i Klintehamn på Gotland. År 1907 kom pingstväckelsen till Gotland. Då fick han uppleva sitt andedop. Per Nilsson hade en ledande roll i ansträngningarna att sprida pingstväckelsen inom Metodistkyrkan, skriver Gäreskog.

Samma år gifte Per sig med Edit Karlsson. Året efter, 1908, fick de sonen Nils Andreas.

Svåra händelser

Per och Edit fick sitt andra barn dottern Gerda på julafton år 1910. Bara en vecka senare avled Edit i buk-

lingar. Edvardus blev 90 år och dog i stor fattigdom på Örebro hospital.

Nils Gottrumsson kom till Kihl 1564. Dog 1580 och är begravd i Kils kyrkokor vid altaret.

Andreas Andrae kom 1580 till 1603. Senare tjänstgjorde han i Axberg och Hovsta. Han omnämns som en nitisk lärare. Eftersom han undertecknade Religionsmötetts beslut 1593 i Uppsala, så vet vi att han var där.

Tilo Martini bytte tjänst med Andrae som flyttade till Axberg 1603. Tilo deltog i kyrkomötet i Örebro 1588 och liksom sin föregångare i Kil även det i Uppsala 1593. Tilo avsåg sig kyrkoherdeskapet den 30 mars 1617, på grund av ålder och svaghet. Därefter uppbar han klockarlön i 8 år. det står att han brukade Litflegården i Hammarby samt bodde i Klockarbostaden. På denna tid låg kyrkoherdebostället väster om kyrkan. I östra delen av byn fanns en ödetomt som tillhörde pastoratet sen tidigare. Denna ödetomt var sannolikt Litflegården som den f.d. kyrkoherden Martini brukade. När han efter en stilla ålderdom somnade in begravdes han i kyrkan framför altaret. Tilo var gift 2 gånger. Av barnen blev sonen Peter Capellan i Kil och Isaac i Svennevad. Tilo hade en Stjufdotter Märtha allmänt kallad Märtha i Kil. Hon gifte sig först med sin Stjufbroder Petrus Tilonius och sedan med en Comminister i Stora Mellösa.

Benedictus Eri Praetorius född 1583 i Gellersta socken. Fadern, Eric Bengtsson, hade titeln Kronobefallningsman i Östernerike. År 1616 blev Benedictus kyrkoherde i Kil. Han ombesörjde kyrkans tillbyggnad på västra sidan, samt utvidgningen på norra och södra sidorna vilket var färdigt året efter. Han höll för första gången predikan i den nedre delen på Allhelgonadagen år 1618. Skälet var att det blivit för trångt i den övre delen. År 1619 vid påsktiden invigdes även en ny predikstol. 1619 byggdes också en prästgård som bestod av två rum med fasta bänkar och bord i det ena rummet.

Bygget kostade Kijls socken 18 daler. Benedictus flyttade senare till Viby och dog 1647.

Petrus Laurentii Stuthaeius var son till klockaren i Edsberg. Han utbildades vid Scola Carolina i Örebro.

Han blev kyrkoherde i Kil o Gräve 1636. En skolmagister fick bara dricka öl en viss dag i veckan. Petrus tyckte om att dricka öl alla dagar i veckan. Han dog året efter dvs.

1637. Hans hustru Sara Pehrsson överlevde honom och gifte om sig med efterträdaren.

Hon dog 1669. Flera av sönerna blev präster och en av döttrarna gifte sig också med en präst.

Nästkommande präst var **Benedictus Olai Becchius** (efternamnet var möjligen Gothius). Han kom till Kil 1636 och verkade i Kil till sin död 1677. Efter att Sara avlidit gifte han om sig med Margareta Jacobsdotter. Sonen Olof som han hade med Sara efterträdde fadern. Under hans tid i Kil skänkte Gustaf Anrep och hans hustru Christina Sjöblad en dyr altartavla av en holländsk målare. En tavla med samma motiv fanns, enligt Wahlfisk i Nyköpings Östra kyrka. Wahlfisk ansåg att tavlan i Kil var original medan den i Nyköping är en kopia. Tavlan kostade 100 rdlr (dvs 600 dlr). Denna tavla hänger numera på den västra väggen i den norra korsarmen.

Per Nilsson en väckelse predikant

Per Andreas Nilsson (1874-1948) föddes i Skåne. Han flyttade till Kil 1930.

Kunskaperna om predikanten och författaren Per Nilsson bygger på en bok av Roland Gäreskog. Boken handlar om "Pingstväckelsen inom Metodistkyrkan i Sverige åren 1907-1922". I Gäreskogs bok finns ett utförligt persongalleri om de sex centrala figurerna i denna väckelserörelse. Per Nilsson var en av dem. Det är Per Nilssons barnbarn Per-Ove Nilsson som lånat ut boken och gjort det möjligt att ta del av något om ännu en av Salem i Kils predikanter.

Per Nilsson växte upp i en troende familj och började arbeta som murare. I 17-18 års ålder kom han i kontakt med Frälsningsarmén. Han blev frälst och togs in som soldat. Sommaren 1894 blev han antagen i Frälsningsarméns krigsskola i Stockholm. Efter den följde flera kommanderingar bland annat i Medelpad, Umeå, Växjö. Han blev också befordrad till löjtnant.

På ett annat kort kan vi se en del av interiören och musikanterna. Med tanke på damernas långa klänningar bör kortet ha varit tagit före 1920-talet. Lägg även märke till fotogenlampan i taket.

I Salems söndagsskola var Elsa Carlsson lärare år 1923. I förteckningen över eleverna det året står följande barn antecknade: Alice och Ella Jansson Haget, Greta Pettersson Broby, Anna och Sigrid och Karin Hedström Billinge, Viola Klingvall Billinge, Lena Hammarlund Billinge, Alice Rosell Billinge, Sigrid Johansson Billinge, John Nilsson Billinge, Jösta Pettersson Broby, Sven Svensson och Emil Svensson står antecknade men inte från vilken by, Karl Gustav och Harry Jansson Haget, Hugo Larsson Broby, Karl Erik Pettersson Broby, Rolf Lagerkvist Frötorp, Erik Axel Pettersson Billinge, Valter Hammarlund, Karin Jansson (född 21 juni 1919), Eivor Agnes Viola Larsson Salem, Ingrid Pettersson Broby och Lennart Lindstedt Villan.

Det nyaste kortet är från 1968. Vad som firades och vilka som är med på bilden på nästa sida är inte känt. Hör av dig om du kan bidra med lite mer klarhet över denna del av bygdens historia.

Olaus Benedicti Kihl var först Capellan i Kihl från 1654 och tillträdde som kyrkoherde i Kihl 1679. Han var gift tre gånger. hustrun i 2:a giftet fick snart efter vigseln en dotter som Kihl inte ville erkänna som sin. Sonen Olof blev så småningom lärare i Kihl dog 1707.

Ericus Johannis Magelius var son till en bonde i Magla by i Gillberga socken. Han studerade i Uppsala. Magelius deltog på prästmötet 1704 i Strängnäs. Tillträdde i Kil 1709 och avled 1714. Han var gift och fick flera barn. Se fotot på gravhällen på sid 14.

Johannes Wollrath föddes år 1660 (ev 1661) i Ytter-Selö. Hans far var en trädgårdsmästare som invandrat från Hessen i Tyskland. Johannes studerade i Uppsala. Kom till Kil 1716. Denne man officerade och predikade vid prästmötet i Strängnäs år 1724. Det är antecknat att han var en klok och driftig man. Han avled 1729 under en resa till Stockholm. Liket fördes till Kil och han begravdes i sakristian. Han var gift med Sophia Lovera som var dotter till Comministern i Österhaninge där Johannes arbetat tidigare. Med henne fick han fyra söner. Tre av dem blev präster och den fjärde blev guldsmed. Sonen Johan blev för en tid av med prästämbetet efter att ha dömts för fylleri. Porträttet av Johannes Wollrath hänger på södra väggen inne i sakristian. Uppe till vänster i målningen finns hans namn och årtal.

Magister **Carl Georg Wollrath** efterträdde sin fader i Kil. Carl föddes 1695 på Ornö. Studerade först i Strängnäs och sen i Uppsala där han 1723 promoverades till filosofie magister.

Han blev kyrkoherde här 1730 och installerades av biskopen två år senare. Carl Georg lyckades på sockenstämman år 1733 få till att ett kyrkoråd på 11 personer valdes. Under hans tid anskaffades ett fattighus och ett

sockenmagasin. Det antecknas om honom att han "med all berömlig trohet och berömligt nit förestått församlingarne". År 1762 förlorade han sin syn men fortsatte att verka som kyrkoherde. Denne präst dog av inflammatorisk feber 1766. Han begravdes i sin faders grav i kyrkan. I första giftet dog både hustrun och den enda dottern tidigt. I andra gif- tet fick han många barn och flera av dem dog också i spä- d

ålder. Carl Georg hade under sin kyrkoherdetid bland annat besök av historikern Olof von Dalin 1759. Se dik- ten av Olof v. Dalin sid 27. Under Carl Georgs tid, år 1747 härjade smittkoppor och mässlingen i Kil. Det året föddes 36 barn och totalt avled 81 personer. Porträttet av Carl Georg Wollrath hänger i sakristian.

Magister **Anders Palm** var född 1718 i Stigtomta. Fa- dern var Munsterskrivare vid Södermanlands rege- mente. Anders hade lätt för att lära och gick först i gymnasiet i Strängnäs och sen i Uppsala. Han var ba- taljonspredikant vid Sörmlands regemente och även huspredikant hos friherre Rosenhane innan tiden i Kil. År 1761 blev han filosofie magister vid akademien i Greifswald i Tyskland. Tjänsten i Kil tillträdde 1768. 1792 fick han tjänst som Prost i Glanshammar. Han var känd för att han var mild, vänlig, ömsint, tålig och vid tillfogade oförrätter var han ett ljus till andras eftersyn. Detta till trots dömdes personer som felat till att sitta en söndag i stocken, vilket stod antecknat i socken- stämmoprotokollen. Palm var intresserad av skolunder-

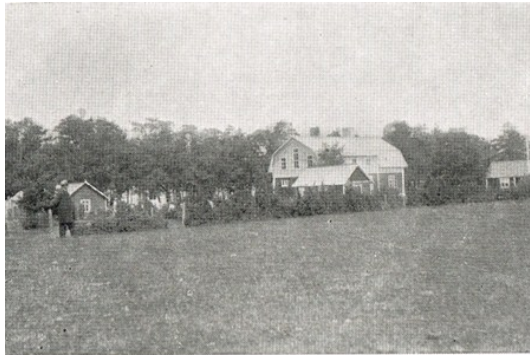
Salem i Kil

Baptistförsamlingen Salem i Kil är nerlagd. Den om- nämns dels i intervjun med Ingela och Staffan Östman och dels i berättelsen om Oskar Nylin. Hembygdsför- eningen har fått några fotografier, en sångbok och en förteckning över deltagarna i söndagsskolan bland annat från Inger Wall i Ekers hembygdsförening. Men, på det hela taget är kunskaperna om Salem, i nuvarande läge blygsamma.

Bönhuset som byggdes i skogskanten i Södra Billinge är numera i privat ägo.

Fotot på båten Leavan på förra sidan och även det till höger på Barnhemmet ovan kommer från boken om Nylin.

Barnhemmet, Wormsö.

Nylins förtröstan på Gud och hans valspråk: "Det är inte värt att ge sig!" ledde till framgångar. Det slitsamma livet tärde dock på kroppen och vintern 1932 var han svag. Han led av magsår och på den tiden var det sängläge som gällde. Till slut blev han tvungen att söka sig till lasarettet i Örebro. Där fick han sluta sina dagar den 27 mars 1932. Nylin lämnade efter sig maken i det andra giftet och fyra barn. Vid sorgegudstjänsten i Betanien var övre salen fylld till sista plats. Denna dag var det regn och dimma och bland de församlade knappt ett torrt öga skriver Svedberg i slutet av boken om Oskar Nylin.

Nylin de senaste åren.

visning och under hans tid, 1789 startade en ambulande folkskola. Vid sin sida hade han komministrar som Tiselius och P. Rundberg. Anders Palm predikade sista gången bara 8 dagar innan han avled 1802. Det var Palm som var kyrkoherde när kyrkan genomgick den stora renoveringen 1799 men det var Tiselius som hade hand om det projektet.

Anders Westerberg född 1753 i Nyköping. Föräldrarna var bönder. Westerberg gick i skola i Nyköping sen i gymnasiet i Strängnäs och vid Uppsala universitet. Från 1800 tjänstgjorde han i Kil som biträde till Palm. Han sökte tjänsten som kyrkoherde efter Palm. Fick tjänsten men hann avlida innan han tillträdde. Westerberg var ogift.

Carl Gustaf Widberg född 1757 i Stockholm. Han studerade vid Uppsala och disputerade pro excercitio 1781. Han fick tjänsten som kyrkoherde i Kil 1804 men hann inte tillträda förrän 1805. Några församlingsbor lämnade in klagomål på valet. Varpå ett nytt val hölls. även denna gång fick Carl flest röster. Han utnämndes till prost i Kil och Gräve år 1816. Hans fru hette Christina Johanna Kolmodin och de fick fyra barn.

Anton Reinhold Berg kyrkoherde f 1789 d 1865 Porträttet på Anton Bergh hänger på västra väggen i sakristian. Han var kyrkoherde i Kil från 1836 till sin död 1865. Han lär ha haft en välljudande stämma och ha varit en gärna hörd talare. En som "drog folk". Han var myndig och kallades

"excellensen". Det berättas att när han på sina ämbetsresor till annexförsamlingen (Gräve kantänka) så undersökte han på söndagsmorgonen om gästgivarkrogen, som låg bredvid landsvägen (det torde ha varit den i Blacksta), hade några kunder. Fanns då någon där som ej villigt rymde fältet förpassades han snart utom dörren; och på middagen förnyades besöket för ny undersökning. Det står vidare att han fick till stånd en ordentlig folkskola, att han var en skicklig jordbrukare och uppodlade ej obetydligt av prästgårdens mark och försatte den i god växtkraft. Han var en god ekonom och efterlämnade en ganska stor förmögenhet. Hustrun hette Susanna och avled redan 1852. De fick fem barn. En av sönerna, Anton Johan, blev en framstående ögonläkare.

Nils Ulrik Bergstedt 1807 - 1880. Efter Bergs död anmälde han sitt intresse för att bli kyrkoherde i Kil och vann omröstningen. Bergstedt tillträdde den 1 maj 1866. I protokollet från prästmötet år 1885 står det en hel del om Bergstedt. Han ska ha haft ett fryntligt och älskvärt väsen, var ansedd som en god predikant och även mycket duglig praktiskt. Han beskrivs också som lugn och betänksam, foglig men allvarlig i sitt tillvägagångssätt. Redan under sin adjunktperiod tjänstgjorde han på många ställen inte bara i Närke. Hans första ordinarie plats, år 1845, var på Örebro slott. I beskrivningen av den tjänsten framgår att Bergstedt mötte många brottslingar ett mödosamt och tålmodsprövande arbete att "lära känna människohjärtat i dess djupaste syndanöd...". Därefter tjänstgjorde han i flera olika församlingar.

Missionär i Finland och Estland

Redan när Nylin sökte till seminariet uttryckte han en vilja att bli missionär bland hednafolk. I huvudsak blev han dock missionär inom landets gränser. Mot slutet av hans verksamhetstid blev det dock en del missionerande i Finland och Estland. I Finland i regel bara på resor. I Estland däremot. Finansieringen av arbetet kom från en baptistförsamling samt några enskilda. Sommaren 1921 besökte han Vormsö (där det bodde svensktalande). Numera stavas ön i regel Ormsö. På hösten 1922 bestämdes att missionshuset skulle byggas i Rälby vid en liten havsvik. Först på sensommaren 1924 började ett uthus byggas. På vintrarna var Nylin hemma i Sverige, predikade och samlade in medel till bönhuset i Rälby. Nylin var stor och stark och sparade aldrig på sig själv i det praktiska arbetet. Så år 1929 kunde byggnaden med samlingsalen på övervången tas i bruk.

Nylin kom på att ordna barnkoloni i ett par små kolonistugor som byggdes för detta ändamål. Sommaren 1926 var det 6 barn och sista gången Nylin deltog var det 20 barn. Barnen kom från Narva, Peipusområdet, Nömme men även från Vormsö. Barnens modersmål var ryska, estniska eller svenska. Nylin höll styvt på att alla skulle lära sig be bordsbön och sjunga på svenska. När koloni växte behövdes även mer utrymme. Nylin kom på att en gammal sjöoduglig båt kunde användas. Sagt och gjort. Båten fick namnet "Leavan" som betyder båt och där fick pojkar-
na sova.

»Laevan», sid. 72.

På den trycktes 2 miljoner skrifter varav en del även var på finska, estniska och ryska. Skrifterna på de andra språken var avsedda för krigsinvalider som transporterades på tåg genom Sverige från Haparanda till Trelleborg. Det var inte det lättaste att få ombord de religiösa skrifterna. Vid ett tillfälle kastade Nylin upp en hel bunt som dessvärre landade i huvudet på den medföljande läkaren Einar Edén. Se rutan här nedan.

Mellan 1912 och 1917 var läkaren Einar Edén stationerad i Haparanda. Han arbetade då mycket tillsammans med Röda korset och invalidtransporterna från Finland via Haparanda. Edén syns till höger i hög hatt och med en Röda Korsets armbindel på sin vänstra arm.

Hämtad 130724 från: <http://www.ekdahl.org/relative/invalid/invalidtransport1.htm>

Predikningar

Svedberg betraktade Nylin som det svenska baptistsamfundets mest originella predikant. Han liknade ingen utan var helt och hållet sig själv. Ingen skulle heller våga efterlikna honom. Om människor tyckte om hans predikningar eller ej betydde inte så mycket för honom eftersom han ansåg sig trogen den helige anden.

Bergstedts hustru Amanda var en duktig konstnär som överlevde sin make. Hon målade år 1882 av Kils kyrka. Målningen hänger i det lilla rummet till höger när man kommit in i kyrkan. Notera att kyrktornet saknar spira och att den nedre delen av kyrkogården ännu inte var anlagd på den tiden.

Johan Wahlfisk f 1842 d 1921, kallad Wahlfisken i Kil. Han var kontraktsprost (i Glanshammars pastorat i 30 år) och kyrkoherde i Kil (39 år, från 1882 till 1921). Wahlfisk var en lärd man som avlagt doktorsexamen i teologi vid Uppsala universitet. I prästmötesprotokollet från 1923 står om Wahlfisk att fått Nordstjärneorden och Vasaordens andra klass.

Wahlfisk hade humor och brukade skämtsamt säga: Jag har kilat in mig i Kil och grävt ner mig i Gräve. Det kan stämma eftersom han blev kvar i Kil resten av sitt liv, detta trots att han sökt domprosttjänst, vann omröstningarna två gånger och fick ändå inte tjänsten. Wilhelm Zetterstedt som skrev om Wahlfisk betonar prästens syn på kristendomen som en väldig omdanande kulturmakt. Mot slutet av sitt liv kunde man dock se en glad gudsförtröstan. Som predikant utmärkte W sig för att han klart och redigt utlade textens tankar. Men det var inte vardagssammanhang med syförening med mera som livade upp Wahlfisk. Det fick komministern sköta. Det var i de

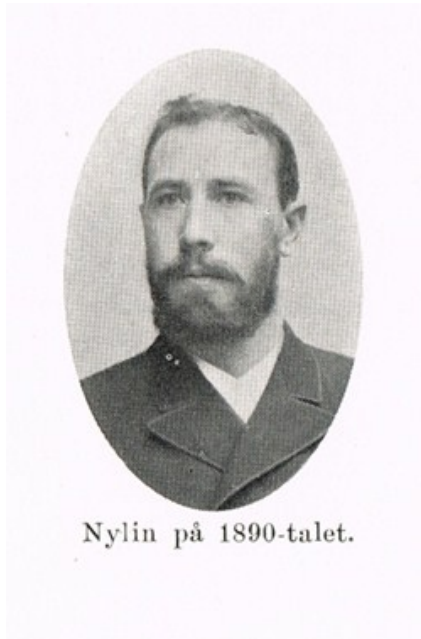
större sammanhangen med tal inför dignitärer eller mycket folk var samlade som livade upp Wahlfisk. Han ingick i många styrelser som den för Hålahults sanatorium, Örebro läns djurskyddsförening och småskoleseminariet. Han vann erkännande för sina vetenskapliga arbeten. Vid biskopsvisitationen år 1903 anmärkte biskop Ullman på Wahlfisk att han ägnade för mycket tid till forskningen. Men Kilsgubbarna motsatte sig å det bestämdaste. När en av dem som annars brukade kritisera Wahlfisk blev tillfrågad om detta lär han ha sagt

"ska det skällas på Wahlfisken, så vilja vi sköta om det själva.". Zetterstedt skriver vidare att "den andliga luften"... "Med frikyrkligheten låg Wahlfiskens natur fjärran. "Han varken kunde eller ville anknyta till den.". Som kamrat var Wahlfisk oförliknelig. Han kunde gömma och omutligt bevara ett förtroende. Hans hjälpsamhet och hjärtegod vänlighet i det enskilda umgänget skall sent glömmas, skrev Zetterstedt. I nummer 4 av Berättelser förr och nu finns mer skrivet om Walfisken. Där nämns bland annat Wahlfiskens bidrag till införande av telefon i Kil.

David Forsner f 1883 d 1936. Han kom som kyrkoherde till Kil 1921 och stannade till sin död. Uppgifterna om David Forsner och även de om hans efterträdare Gösta Sköldebrand kommer bland annat från skriften Kils församlingshem som är skriven av Eivor Åkesson och publicerad år 2006. Hon har funnit en artikel av Forsner från 1924. Han skrev om bland annat om det moderna nöjeslivet med dansbanor i Kil som han menade utgjorde ett allvarligt hot mot ungdomens fostran till moraliskt och religiöst ansvarstagande män och kvinnor. I protest mot detta bildade han en kyrklig ungdomskrets som efter

När turen kom till grammatik och språklära sa Nylin: Käre Gud, den här skall du särskilt välsigna, du vet hur illa kommen jag är och hur svårt det är att fatta den." Samma studiekamrat berättade att Nylin brukade säga käre Jesus hjälp mig, när han skulle böja adjektiv eller verb.

Svedberg beskriver hur många ungdomar tog sig för att störa bönemötena. Det hade de inget för när Nylin förkunnade. Han bevingade orosherrarna med sina intensiva böner. En av anekdoterna i boken om Nylin handlar om en hoper fullvuxna karlar bland annat en stor och axelbred hovslagare. Nylin sa åt dem att hålla sig lugna annars skulle han kasta ut dem. Det duger du inte till det ska en karl te' det. Varpå Nylin gick ner till dörren och slängde ut honom med sådan kraft att hans träskor slog i den andra väggen.

Efter 1915 bedrev Nylin något som Swedberg kallar evangelist- och traktatmission. Evangelist betyder i det här sammanhanget att Nylin reste runt och predikade (förkunnade sin tro). Traktatmission betyder att han också spred religiösa skrifter. Många av dessa skrifter trycktes på en liten handdriven maskin som stod placerad i Nylins stuga.

En klasskamrat uttalar sig enligt följande om Nylin: "Han var en gudfruktig man, flitig och nitisk, brinnande i sin ande, en bedjare som få, originell, rättfram, öppen och ärlig, en god kamrat, i vars sällskap man aldrig behövde känna det tråkigt." Nylin beskrivs vidare som stor och stark som en björn.

Missionär i Sverige

Nylin avslutade studierna 1890. Samma år fick han tjänst att som missionär frälsa folk till baptister i västra Sverige. Han stannade där i 10 år. Under dessa år gifte han sig med Emma Cassel från Hudiksvall. De bodde i Skövde. Mellan Oskar och Emma rådde ett gott kamrat och vänskapsförhållande. De kallade varandra "Friend", vilket är engelska och betyder vän. Emma avled 1898. Två år senare gifte Nylin om sig med Alfhild Åkerblom kom från Ulricehamn.

Efter de tio åren i västra Sverige arbetade Nylin för baptisterna i Närkedistriktet. Här var han på hemmaplan och hemma var i synnerhet Närkes Kil skriver Svedberg i boken om Nylin. Här ivrade han för att församlingen skulle ha ett bönhus och så blev det.

Nylin kom att arbeta för Närkedistriktet i fem år. Därefter fem år i Östergötland och sen fem år i södra Dalarna.

Bön ur hjärtat om stort och smått

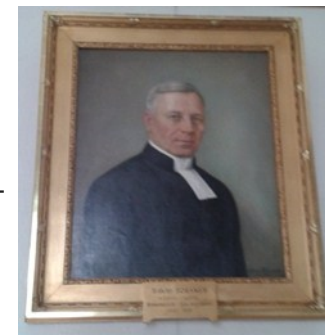
I boken om Nylin skriver Svedberg om skillnader i hur bönerna framförs. Han skriver vidare att Nylins sätt att be var helt olikt böner med utnötta ord och vedertagna uttryckssätt som ingen tänker mycket på eller grips av. Nylin bad på ett helt annat sätt. Han bad med egna ord.

En av studiekamraterna från seminariet berättade att han i början av studietiden sett Nylin be på knä med alla kursböcker framför sig. Nylin tog en bok i taget och bad Gud hjälpa honom lära sig den.

något år hade 50 medlemmar. På så sätt kom även antalet kyrkobesökare att öka där det ungdomliga inslaget ofta dominerade. På denna tid var Kil en egen kommun. Kommunen bidrog ekonomiskt till bygget av Kils församlingshem som blev klart 1927.

Dansbanor som den i "Finntorp" skrev vi om i nummer 1 av Berättelser. Forsner nämns vidare i nummer 8 av Berättelser förr och nu eftersom han bidrog till elektrifieringen av Kil. Ett porträtt av Forsner finns både i sakristian i kyrkan och i församlingshemmet.

Folke Tyrbjörn 1936 – 1939 i Kil

Han var endast några få år i Kil men måste ha varit omtyckt. När han slutade skänkte församlingsborna ett silverfat med en ingraverad bild på Kils kyrka. Samt en adress där alla givarnas namn står antecknade. Det var många, många sockenbor i den listan. Efter Tyrbjörns död sände sonen faten och adressen tillbaka till Kils kyrka. Där den numera förvaras i kassaskåpet.

Foto av Pernilla Sundin: På bilden håller Eva Johansson, Ulla Andersson och Kerstin Möller upp adressen och Silverfatet som Folke Tyrbjörn fick. Dessa gåvor visades på Axbergs församlings kulturvecka hösten 2013.

Prosten **Gösta Skjöldebrand** (1898 – 1978), kyrkoherde i Kil 1939 – 1963. Efter tiden i Kil arbetade han i Glanshammar där han också blev kontraktsprost.

Prästerna på senare tid

Under 1990 talet har en lång rad präster tjänstgjort i Kil. Det har varit svårt att reda ut vilka de alla varit och när de tjänstgjort. Här nämns några namn utan att göra anspråk på en fullständig lista.

Bengt Åkesson med hustru Eivor kom hit 1962. De var aktiva i församlingshemmet och syförening. Holger Danielsson och hustrun Hjördis var här i slutet av 1960-talet. Håkan Jarl var här 1977. Håkan Henriksson hette en som tjänstgjorde 1979-1984. Erland Söderström var i Kil 1984—1992. Många minns honom för han tog initiativ till mycket hembygdsaktiviteter. Bland annat ordnades cykelutfärder runt om i bygden på så kallade "husförhör". Det var i själva verket trevliga sammankomster i olika delar av socknen. En annan var Per Bergman. Komminister Mari-Anne Gustafsson var den sista prästen som bodde i prästgården i Kil. Under hennes tid gick Kils församling upp i Axbergs församling och till att börja med var Sven-Åke Dahl kyrkoherde.

Idag är det Tomas Rådehed som är kyrkoherde. Tomas växte upp i Klockhammar. De två övriga prästerna som tjänstgör i Axbergs församling är Åsa Meurling och Simon Richardsson. Tomas har den gamla mässhaken med sammet och silverbeslag på sig.

De ordinarie lärarna var överste Broady och Adolf Drake. Oskar var en flitig elev och läste oförtrutet. Han lärde sig på detta viset läxböckernas innehåll ordagrant. I och med den tredje årskursen skulle de börja läsa hebreiska. Överste Broady menade dock att det inte var lönt att Oskar gjorde det. Trots en nyinköpt grammatikbok gick det inget vidare. Nylin sa att han skulle läsa engelska istället och resa över till England och hälsa på Spurgeon Baptist college i England. Det gjorde han också.

Bilden från Betelseminariet är hämtad 130728 från <http://www.bethel.edu/publications-archive/trail-markers/past-issues/2007/december/>

Det var inte alla ämnen som intresserade Nylin och i dessa fall lät han lärarna tydligt få veta det. Sång var ett annat ämne som inte föll vår Kilsbo på läppen. Sång ansågs på seminariet som ett viktigt ämne. Sångläraren hade tryckt upp ett litet häfte med noter som eleverna skulle sälja på lovet. Efter lovet kom Nylin tillbaka med hela bunten osåld och lär ha sagt: Ja si noter på landet det är som att sätta latin framför katten.

Swedberg skriver att Oskar Nylin till hela sitt väsen var en brinnande ande, stark och utan fruktan. Efter omvändelsen började Nylin vittna (dvs. berätta om sina religiösa upplevelser) om sin övertygelse och försökte få folk att följa honom. Bl.a. Startade han söndagsskolor. Swedberg skriver också att Oskars föräldrar jublade, så sannolikt hade även de blivit frälsta.

Kyrkoherde Wahlfisk försökte förbjuda Nylin att vittna och försöka få folk i bygden frälsta. Swedberg skriver om hur kyrkoherde Wahlfisk kallade in den unge Oskar för förhör och varning. Wahlfisken förbjöd Nylin att tala till folket i Jesu namn. Det hjälpte inte alls för Nylin blev än eldigare i iveren att vittna. Pastor Backman i Örebro gjorde allt för att uppmuntra Nylin. Sen skriver Swedberg, att Wahlfisken lär ha sagt: "Det är ingen råd med dig. Det är bäst att du får gå på. Men det säger jag dig, förvill inte folket allt för mycket.

Betelseminariet i Örebro

I fyra år fortsatte Oskar att verka som lekman i hembygden. Han ansökte om plats vid det nystartade Betelseminariet i Örebro. För att bli antagen vid seminariet krävdes rekommendationer och dessutom en bestämd och tydlig kallelse från Gud. Ett tecken på en sådan kallelse var till exempel att personer blev frälsta utav predikantens agerande. Nylin ansökte om plats på seminariet 1886 men antogs först året därefter. Swedberg omnämner 15 studiekamrater i samma årskull, varav några blev missionärer i Kina respektive Kongo.

Nylin vid 18 års ålder.

Dikt av Olof von Dalin om Kil och Kils kyrka

Följande dikt av Olof von Dalin skrev han efter ett besök i Kil 1759. Den publicerades i Örebro stads Weckoblad 1777.

"Sen jag hade vandrat snart hundra mil
Att ålderdomsminne få dyrka:
Så kom jag en söndagsmorgon till Kihl,
En gammal Carmliternas kyrka.
Men i denna värld jag aldrig förglömmer den resan.

Jag fann där ej munkar, ej kloster-besvär,
Men ljuvaste sällskap jag råka.
Här kunde man glädtigt bland grädda och bär
I frihet få glamma och språka.
Men i denna värld jag aldrig förglömmer den resan.

I brantaste berget på Ullavi klint
Ett troll ifrån hedenhös bodde,
Det såg på vår pläging så argt och så stint
Och på vår värdinna det glodde.
Men i denna värld jag aldrig förglömmer den resan.

Det är en gammal fästning här straxt jämte Kihl,
Dit man utan möda kan lända;
Man ser där all världen, väl 78 mil
Och kyrkor förutan all ända.
Men i denna värld jag aldrig förglömmer den resan

Olof von Dalin var på besök hos borgmästarparet i Örebro. Deras dotter Katarina Hoffman var gift med Carl Georg Wollrath, kyrkoherde i Kil. Det är den koppling vi i

efterhand kan se mellan en av Sveriges då främsta kulturpersonligheter och Kils kyrka.

Olof von Dalin (1708-1763) var en mycket bildad man och högt skattad poet bland annat vid hovet. När han år 1743 fick Ståndsriksdagens uppdrag att skriva Svea Rikes Historia gick han in för arbetet med stor nit. Det resulterade i fyra stora böcker som sträcker sig fram till Gustav Vasas tid. På internet, se länken nedan, går det att läsa

mycket om Olof von Dalin. Bland annat att han var i onåd några år i slutet på 1750-talet. Det innebär att vid tiden för besöket i Kil var det å ena sidan den historiskt mycket kunnige och firade adelsmannen som undervisat kronprinsen (blivande Gustav III) och å andra sidan den stukade opponenter och en Olof närmast i "landsflykt". Hans hälsa var bräcklig och han blev inte så gammal men efterlämnar en enorm skriftlig produktion.

Bilden ovan på Olof von Dalin är Hämtad 130724 från http://www.oversattarlexikon.se/artikelfiler/Olof_von_Dalin1.jpg

Orden i dikten om Carmliternas kyrka blir desto mer intressanta eftersom det är historikern Olof von Dalin som skriver detta. Vi kan lägga till den muntliga traditionen om munkdelen i kyrkan, munkstolar med mera och att det i Örebro har funnits ett Carmeliterkloster. Klostret låg på sin tid i närheten av nuvarande polishuset.

Rubriken kanske skulle ha handlat om minnen och förnyelse. För Ingela och Staffan berättar att flera av de äldre stöttepelarna som Dagmar Andersson, Bertlie och Gunnar i Askarboda har gått bort. Samtidigt har församlingen fått nya medlemmar och bland dem flera barnfamiljer.

Erik Oskar Nylin – predikant och Kilsbo

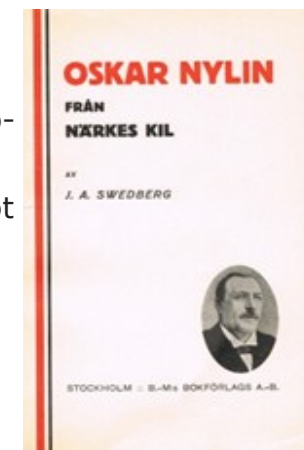
Erik Oskar föddes i Axberg 1864 men familjen flyttade snart till Kil och det är Närkes Kil som Oskar förknippas med. Oskar, han kallades så, var äldst av de fem söner. Fadern, Fredrik och modern Maria Kristina drev lantbruk. Fredrik var även skomakare.

Orsaken till att vi nu kan veta något om Oskar är att en John Alfred Swedberg år 1932 skrev boken "Oskar Nylin från Närkes Kil".

Frälst i ungdomsåren

På 1880-talet började Örebro's första Baptistförsamling verka i Kil.

Där blev Oskar som 18-åring år 1882 frälst. Han var den ende av bröderna som blev predikant och missionär. Strax efter frälsningen genomgick han vuxendop av pastor A. E. Backman.

att det inte var så mycket som skiljer oss åt. Redan innan dess förekom ibland gemensamma gudstjänster. Sedan dess har vi skrivit ett samarbetsavtal med Axbergs församling och vi har ju också gemensamma trivselträffar för pensionärerna.

Ett annat ekumeniskt samarbete av ett mer lösligt slag är "Bön för bygden". Det är träffar som äger rum en gång per månad. Då träffas personer från olika frikyrkor och även från svenska kyrkan och berättar för varandra om viktiga bygdeangelägenheter och trosfrågor för varandra. I samarbetet ingår församlingar från Kil, Ervalla, Hovsta, Frövi och svenska kyrkan som även täcker in Lillån och Axberg. De böneämnen som kommer upp kan handla om behovet av en affär, att det ska gå väl för busiga ungdomar, att någon sjuk ska tillfriskna, att några som blivit kära ska få det bra med varandra och mycket annat.

Gammal och ung i Vallby

När vi invigde 2000 års Bibel i Vallby bars den in av församlingens då yngste tillsammans med den äldsta. Den yngste var Anton vår son som då var tio år och den äldsta var Dagmar på bilden nedan.

Fotot: På kortet sitter Dagmar Andersson, en av Vallbys medlemmar, som tyvärr gått bort. Dagmar bodde i Frötorp. Många Örebroare kände igen henne eftersom hon sålde frukt och grönt på torget i stan. Hon var medlem i Salem, men när den församlingen lades ner gick hon över till Vallby. Dagmar var alltid med och en riktig glädjespridare, berättar Ingela och Staffan. Fotot tillhör familjen Östman.

Pilgrimsfärder då och nu

Pilgrim är en som vallfärdar, det vill säga i regel går till sin religions heliga platser. Syftet med vandringen kan vara att få särskild hjälp, att göra bot eller över huvudtaget komma till en plats där det heliga och gudomliga anses möta särskilt koncentrerat.

På medeltiden genomfördes många pilgrimsvandringar, bland annat till Den helige Frälsarens orden i Vadstena, dvs. det kloster som den heliga Birgitta grundade. Andra pilgrimsvandringar gick till Trondheim för att där tillbe S:t Olofs relikier i Nidaros kyrkan i Trondheim i Norge. Sockenbor i Tysslinge, Gräve, Eker och Kil bör ha haft besök av eller sett präster, munkar och andra som befann sig på pilgrimsfärd står det i programbladet för pilgrimsvandringen 1991 (se nedan). Vandrarna behövde även proviantera och sova över på olika ställen. Efter Kil gick färden vidare upp i de farliga skogsbygderna.

Pilgrimsvandring 1991

I ett samarbete mellan flera hembygdsföreningar så genomfördes lördagen den 7 september 1991 en pilgrimsvandring till Kils kyrka. Inför pilgrimsvandringen samlades de som ville i Kils församlingshem för att sy tidsenliga dräkter

Pilgrimerna från Eker startade vid Ekers kyrka klockan elva. Klockan tolv var det måltidsuppehåll. Då anslöt vandrare från Tysslinge, Gräve och Kil.

I programbladet kan vi läsa att rekommenderad mat till matsäcken var till exempel saltat eller rökt fläsk eller fisk, grovt bröd, mjölk till barnen och öl till de vuxna.

På fotot till vänster syns några pilgrimer vid matrasten. Till vänster okänd kvinna, i mitten Inger Wall, Ekers hembygdsförening och till höger Waltraud Isaksson. Under matrasten var det tidsenlig musikunderhållning av Örebro Hus Pipare. Okänd fotograf.

Vandringen fortsatte och först siktede pilgrimerna på Vallby missionshus i Kil.

Vid målet i Kils kyrka skedde en medeltida mässa. Vid mässan medverkade Orvar Petersson (Kyrkoherde i Knista församling), Per Bergman (Kyrkoherde i Kil), Lars Ekblad

(Kyrkoherde i Tysslinge) och Karl Gustav Sjögren.

Vandringar i Kilsbergen

En av de viktiga gemenskapsaktiviteterna i församlingen är vandringarna i Kilsbergen säger, Staffan. Vi har många roliga minnen från alla vandringar och även skidutflykter. En föregångsfigur när det gäller vandringarna är Hans Persson. Hans var alltid så omtänksam och såg till att alla skulle kunna hänga med. Nu har Hans fyllt 90 år och orkar inte följa med längre. Vandringarna fortsätter dock både höst och vår.

Fotot: Gertrud och Hans Persson tar rast på en av alla Vallbys vandringar i Kilsbergen. Fotot tillhör familjen Östman.

Ekumeniskt samarbete

När bibeln 2000 kom läste vi Bibeln ihop med flera aktiva i Svenska kyrkan i Kil. Det var fint, sa Ingela. När vi började pratade vi om vår respektive historia. Vi kände

En annan gång var det BISI Kongo som kom och lärde oss dans och sångtexter. Gruppen bestod av utvandrade kongoleser. Det var Cecilica som hade kontakter med dem och ordnade så att de kom hit. Då höll vi till i församlingshemmet. På kvällen var vi cirka 110 personer. Det var fullt överallt.

Samtalskvällar

Samtalskvällarna började vi med år 2000. Till att börja med var det en pensionerad pastor, Gustav Sundström, som vi hade hjälp av. Den första kursen var lite som en Alfa-kurs (en sorts nybörjarkurs). Vi kallade den "En kväll med Gud". Även på den tiden var det en gång i månaden. Samtalskvällar har fortsatt år efter år och engagerat både gamla och nya församlingsmedlemmar samt några andra intresserade av tro och andliga frågor.

Församlingen hade varit utan pastor i många år. När vi i augusti 2007 anställde Hanna Wärlegård på 25 % var det en jättesatsning för oss. Även efter att hon slutat anställningen har hon fortsatt leda samtalskvällarna, till allas belåtenhet.

Fotot: Tre entusiaster och stöttepelare i Vallbys församling.

Systrarna Sonja Hallblom (f. Bergman), Gun Bergman-Carlsson och Inger Rauséus (f. Bergman). Fotot tillhör familjen Östman.

Pilgrimer, bröderna Edvin och Alvar Isaksson i samtal efter vägen. Pilgrimen i bakgrunden är okänd.

Äntligen framme vid Kils kyrka.

Medeltidsmässa på S:t Olofdagen 2013

Med ganska kort varsel dök idén upp att uppmärksamma att Kils kyrka är en s.k. Olofkyrka. Planen var att visa kyrkans unika kalkmålningar, berätta om Olof och fira medeltidsmässa den 29 juli på Olof-dagen. Tjänstgörande präst, komminister Åsa Meurling tänkte på idén och började läsa på om hur medeltidsmässorna gick till. Eva Johansson förberedde sig för att berätta om släkten Anrep. Kjell Möller ville berätta om Olof statyn och Olof-kulten. Den stora begivenheten var dock målerikonserverator Gabor Paztor.

Besökare på Olofdagen hälsades välkomna av Kjell Möller, ordförande i Kils hembygdsförening och hans fru Kerstin, tillika redaktör för "Berättelser..." och kyrkvärd. Båda i medeltidskläder. Den mäktiga stenportalen visar på stor hantverksskicklighet. Den liknar några andra portaler från medeltida kyrkor bland annat på Gotland, berättade Gabor Paztor. **Fotot** nedan: Christer Söderbäck

Sång och musik i Vallby

Ingers dotter Monika (gift Sturtzenbecker) drog igång en barnkör. När de sjöng sånger hade de egna rörelser till alla sånger. Det bör ha varit i mitten på 1990-talet. Barnkören gjorde också en musikal.

Gospelkören startade år 2000. Det var både vuxna och barn med i gospelkören från början. Majs dotter Cecilia Arvidsson i Hälleby var duktig på att ta med kompisar.

Staffan och Ingela berättar om grupp från Zaire (nuvarande Kongo-Kinshasa) som kom och spelade i Vallby. Det var Cecilia som hade kontakter med dem. Det blev en otrolig succé. På den tiden, 1993-94 var det flyktingförläggning i Garphyttan och där bodde flyktingar från Zaire. De kom och lyssnade. Men efter den första låten som de spelade och sjöng så kunde inte landsmännen från flyktingförläggningen sitta stilla. Ingen kunde sitta stilla. Hela Vallby blev som ett dansande hav.

Denna redovisning av Närkes Kils missionsförsamlings 140 åriga verksamhet är inte fullständig men må nu Guds välsignelse vila över dess 27 medlemmar och dess vänner.

FRAMTIDEN VÄNTAR avslutar Gun Bergman-Carlsson

Närkes Kils Missionsförsamling

Intervju med Ingela och Staffan Östman

En mörk kväll i december knackar jag på hos familjen Östman. Här klingar värmländskan glatt och många ljusa minnen från missionsförsamlingen plockas fram under kvällens lopp. Vi kommer från västra Värmland och efter utbildning hamnade vi så småningom i Örebro och Närkes Kil, berättar Ingela och Staffan. Hösten 1988 blev vi medlemmar i Vallby, som vi säger. Vi blev väldigt varmt välkomnade och barnen gick i söndagsskolan.

Det var Inger Rauséus och Gunnar Olsson i Askarboda som hade hand om söndagsskolan. De var fantastiska. De **såg** varje barn. T.ex. fick varje barn var söndag önska sig en sång som sedan sjöngs.

Fotot på nästa sida: Söndagsskolefest i Bäckalund. Inger Rauséus, Gunnar Olsson i Askarboda, I bakre raden: Ida Östman och Malin Rauséus. I den främre raden: Amanda Östman, Anton Östman, Monika Berglind och Erik Berglind. Kortet är taget ca år 1994 och tillhör familjen Östman.

S:t Olof kallas även den helige och är Nordens första helgon. Han hette Olof Haraldsson. Föddes år 995. Från början var han en framgångsrik hedning som for fram och plundrade på olika vikingafärder. Olof blev kristnad men fortsatte sin krigiska bana. Nu i kampen mot hedendomen. Olof dog martyrdöden i ett slag den 29 juli år 1030. Olof begravdes i Nidarosdomen i Trondheim. Efter hans död uppstod en Olof-kult. Det påstods att under skedde som kopplades till Olof. I många kyrkor finns statyer till minne av honom. Statyerna kännetecknas av att Olof i regel har fötterna på ett troll, en drake eller något liknande. Denna så kallade underliggare sägs representera hedendomen. Olof brukar också ha en yxa i den ena handen och ett äpple i den andra.

Helgonfiguren i Kils kyrka står dock på en narr. Vi i Kil kallar den Killevigge. Olofstatyn i Kil har inte längre kvar yxan. Den kan ha huggits av under reformationen eller skadats vid någon ovarsam hantering. **Foto:** Christer Söderbäck

Eva Johansson berättade om den adliga släkten Anrep vars begravningsvapen hänger på den västra väggen vid den södra ingången. Notera broschen på Evas kavaj. Den föreställer en sittande S:t Olof.

Målerikonservator Gabor Paztor visade och berättade om de värdefulla kalkmålningarna på vinden ovanför sakristian. **Fotografier** som Christer Söderbäck tog på Gabor denna dag visas på sid 6.

Några besökare på mässan passade också på att ha medeltidsinspirerade kläder. På fotot nedan står Gun-Britt Jonsson med sina barnbarn iförda kläder som Gun-Britt sydde i veckan innan. Till vänster står: Johanna Jernelöv och till höger om Gun-Britt står hennes äldre syster Matilda Jernelöv, båda från Karlskoga.

Foto Christer Söderbäck.

I Vallby började juniorverksamhet 1920 och i Bäckalund några år senare. Under senare tid har det funnits tonår, träffpunkten, Café Vallby. Just nu ligger Söndagsskolan och tonårsverksamhet i träda i väntan på Guds tid.

Sången och musiken har alltid haft en framträdande roll i Gudstjänstlivet. Förr fanns musikföreningen i dag sångarna och gospelgruppen.

Syförening har funnits sedan före församlingsbildande. Då kallad Fruntimmersföreningen (år 1862) Av de tre syföreningar som funnits lever och blomstrar den i Bäckalund. Där finns även plats för männen. Pengar som insamlas där går till hjälp och stöd åt en Estländsk gammal kvinna, tant Hilja, som bedriver barnverksamhet i sitt hem.

Bland ordinarie predikanter som tjänat församlingen kan nämnas Carl Jiwerts, Folke Borgstam, Erik Backlin, Gustav Mattsson, Viktor Johansson, Bertil Finnstedt, Tord Brager, Arne Hermansson.

Församlingen såg inte enbart till människors inre behov utan även till de behov som uppstod i nödtider. Redan de första åren valdes två diakoner ur styrelsen. En särskild s.k. nödhjälpskassa upprättades. Även till nödlidande i Kina sändes pengar ur denna kassa.

Församlingens intresse och offervilja för den Yttre missionen har alltid varit stort. Det givs en tid för andra tider som kallas må din sökningstid. En sådan tid inbröt i mitten av 1940-talet då en serie s.k. väckelsemöten hölls i Bäckalunds missionshus. Pastor Gustav Mattsson då ny-examinerad predikade evangeliet och många, barn, ungdomar och äldre kom till tro på Jesus Kristus som sin Herre och Frälsare. Många slöts sedan till församlingen. Även om det nu inte sker som i församlingens första tid att människor i skaror kommer till tro så sker Gudsmöten än här än där.

Till höger ett nytaget kort på Nyttorps missionshus. Församlingen har för några år sedan sålt det till Kilsbergens hembygdsförening.

Ytterligare ett missionshus byggdes i socknens norra del. Bäckalunds missionshus. Byggplats skänktes av Nils Larsson. Byggnationen pågick från 1903 till 1904

Församlingen har haft en egen pastorsbostad. Den byggdes och blev inflyttningsklar 1940. Den är nu såld och bebos av Gunilla och Boo Bergman.

Söndagsskola har bedrivits sedan församlingens början i hemmen och i alla tre missionshusen. Ungdomsverksamhet har funnits sen 1877 då en ynglingaförening bildades. År 1882 bildades en Jungfruförening. Från 1902 sammanslogs dessa två föreningar till en som antog namnet Kils Kristliga Ungdomsförening.

På fotot ovan: Bäckalunds missionshus som fortfarande används av församlingen.

Närkes-Kils missionsförsamling 140 år - Så här började det

Berättelsen om Missionsförsamlingen har vi fått av Gun Bergman –Carlsson som tidigare skrivit församlingens historia. År 2014 firar församlingen 140 års jubileum och till dess planerar de en utförligare berättelse om sin historia.

Under 1850 talets senare del kom till Kilsbygden en kvinna. Klara i Brohyttan eller "Läsarklara" som hon kallades. Hon gjorde hembesök, läste Guds ord, bad, vittnade och sjön Zions sånger. Hon hade själv kommit till tro på Jesus Kristus som sin Herre och frälsare genom den s.k. roparrörelsen. Så småningom kom flera kolportörer och evangelister till bygden. Många hörsammade ordet och kom till tro på att frälsningen gällde också dem.

Under de första åren av 1860-talet kallades samlingarna missionsbön och hölls i hemmen och ute i det fria. Vid en sådan missionsbön hos Anders Andersson i Frötorp beslutade man att bilda Kils Missionsförening och stadgar upprättades och antogs. Detta var den 22 januari 1864. Senare ändrades namnet till Nerikes-Kils Evangeliska Lutherska Missionsförening. År 1925 beslutades att föreningens namn skulle vara Närkes Kils Missionsförsamling.

De troendes antal ökade och nu hade man fått ha en del samlingar i kommunalrummet men då kyrkorådet stängde rummet eftersom de inte ansåg samlingarna vara traditionellt hållna, blev det aktuellt att bygga ett eget hus att samlas i. Tomt skänktes av Olof Persson i Vallby. Byggandet igångsattes och Vallby missionshus stod klart att invigas 1871.

Redan under de första åren av församlingens verksamhet började de troende att fundera över hur barnen i socken skulle kunna komma under kristligt inflytande och som det hette, sann kristen undervisning. Eftersom ingen småskola fanns beslöt man att starta en sådan. Redan

1868 anställde församlingen en privat lärarinna, Maria Karlkvist att undervisa barnen i hemmen. I mars 1873 flyttade skolan i skolrådests regi in i bönhuset.

Fotot ovan på Vallby missionshus.

Guds verk hade framgång och efter några år blev bönhusalen för trång att rymma de folkskaror som samlades. En tillbyggnad blev nödvändig. År 1876 utökades huset med en skolsal med tillhörande lärarbostad. Småskolan i Vallby flyttade till kommunens nya skolhus vid kyrkan. Skolan i Vallby hade då varit förlagd till Vallby i över 50 år.

Här kan också nämnas att två lärarinnor anställda under tiden i Vallby, Anna Sofia Karlsson född den 27 mars 1857 samt Maria Nylin född den 11 juni 1877, senare avskildes som missionärer. Sofia Karlsson till Kongo 1890 i Svenska Missionsförbundets tjänst. Maria Nylin 1904 till Kina från Missionssällskapet Svenska missionen i Kina.

Fotot av de två lärarinnorna och skolbarnen i Vallby på nästa sida är taget ca 1908 –1909 av Sam Lindskog. Flickan som sitter längst ut till höger kan vara Anders Johansson i Hällebytorps farmor. Anders dotter Lotta, som för övrigt arbetat som vikarierande kyrkvaktmästare i Kil är bra lik den flickan. Fotot tillhör familjen Johansson.

Guds verk hade fortsatt framgång och nu samlades man även i Frösvidals skola i socknens södra del. Behovet av ytterligare en lokal uppstod och man bestämde sig för att bygga ett missionshus i Nytorp. Tomt skänktes av J. Petersson. Bygget igångsattes och juldagen 1890 invigdes missionshuset. Nytorps missionshus har på senare år sålts till Kilsbergens hembygdsförening.

Nedan är ett gammalt kort på missionshuset i Nytorp.

